

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Ds R. H. Bremmer, Zwolle; Ds J. van Bruggen, Assen; Ds D. J. Buwalda, Kampen; Prof. P. Deddens, Kampen; Ds L. Doekes, Hilversum; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francka, Rotterdam; P. Groen, Rotterdam; Prof. B. Holwerda, Kampen; K. v. Huizen, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds B. Jongeling, Apeldoorn; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Haarlemmermeer; Mr J. Meulink, Enschede; Ds H. M. Mulder, Kampen; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds H. J. Schilder, Utrecht; Ds J. Smelik, Groningen; Dr H. Smilde, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Batavia; D. Stroo, Bussum; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visé, Kampen; Ds C. Vonk, Schiedam; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen
Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V. — Goes

Postrekening Nummer 406040 ten name van
BUREAU „DE REFORMATIE” — GOES
Telefoon 2424

Abonnement: f 4.— per half jaar bij vooruitbetaling
Voor het Buitenland en Ned. Indië f 10.— per jaar
Advertenties: 10 cent per mm, Losse nummers 20 cent

INHOUD: Hoofdart.: De eeredienst niet gediend door de „liturgische beweging”, 5. — Uit de Schrift: De deurwaarder aan huis (Hand. 10: 42, 43). — Kerkelijk leven: Voor onze emigranten, 1. — Handteekeningen. — Gewraakte apologie, 1. — Bibliotheek Theol. Hoogeschool. — Can-

didats-examen. — Op en om 't kerkplein: De Gideonbende. — Op verstrooidenreis, 2. — Stemmen uit onze Kerken. — Pop. Wetensch. Schetsen: Kerk en Koninkrijk Gods, 3. — Groninger Brieven. — Perschouw. — Kerknieuws.

moeten geen tegenstelling maken tusschen Woord en sacrament. Gods Woord is „God, die krachtens zijn liefde-gevoel uit Zich zelfden uitgaat, en in de wereld komt”. De eeredienst rust in dat Woord Gods (wat intusschen volgens hem heel wat anders is dan wat hij een „Schriftbeginsel” noemt, blz. 17). Dat Woord is Vleesch geworden. En bij die Vleeschwording ligt het Avondmaal het dichtst.

Wij moeten onderscheiden: prediking, Verkondiging van Gods Woord, en Avondmaal. Ook de prediking is sacrament, hoorden we beweren. Maar toch ligt ze als Vrijpraak (p. 36) verder weg van de Vleeschwording dan het Avondmaal. En dus moet niet de preek in het centrum van den eeredienst staan, maar het Avondmaal.

De eeredienst niet gediend

door de „liturgische beweging” (V)

HOOFDARTIKEL

DE GRONDGEDACHTE.

Wij zijn tot de slotsom gekomen, dat heel Van der Leeuw's liturgisch monument is opgetrokken op het voetstuk van de stelling, dat het Avondmaal het centrum van den eeredienst vormt. Wij herinneren aan zijn woord: „In de opperzaal, waar Jezus met zijn discipelen bijeen is, begint de christelijke eeredienst” (Liturgiek, p. 20). Zijn verwijt is dan ook, dat tot nu toe de preek vrijwel alle aandacht opeischte.

Daarmee is aan de orde gesteld de verhouding van prediking tot sacramentsbediening, of nog iets breder: de verhouding Woord-sacrament.

Dat is niet alleen zoo bij Van der Leeuw. Wie het tijdschrift „Kerk en Eredienst” kent, zal hier haastig deze kwestie zien aangestoken. Een studie in boekvorm hierover is verschenen onder den titel: „Woord en Sacrament, Een beschouwing van Ds A. Faber over een verantwoord liturgisch herstel”.

Wel is dit niet de eenige belangrijke vraag, die vanuit deze kringen wordt opgeworpen. Dr A. F. N. Lekkerkerker noemt in zijn „De Reformatie in de Crisis”, p. 88 vv., andere heel gewichtige problemen, bv. de vraag naar de plaats der Reformatie, en in verband daarmee de vraag of in het geheel der Wereldkerk, waarop zoo sterke nadruk wordt gelegd, zoo star vastgehouden moet worden bv. aan een presbyteriale kerkorde (regering der kerk niet door bisschoppen, maar door de ouderlingen); de betekenis van het beroep op de Kerk van de eerste eeuwen.

Maar hoe belangrijk en interessant deze zaken zijn, wij meenen toch de kern van de heele beweging op liturgisch terrein gevonden te hebben, als we zeggen, dat het gaat om de vraag of de preek dan wel het Avondmaal in den eeredienst centraal staat; en dus om de verhouding tusschen Woord en sacrament.

Wij zullen daarom nog even vóór ons zetten, wat Van der Leeuw over die verhouding gezegd heeft.

En wij beginnen dan met op te merken, dat hij tot zijn stelling, dat het sacrament centraal staat, komt door zijn meening dat de grondvorm van alle verkeer tusschen God en de Kerk in de Vleeschwording des Woords ligt. Hij zegt op blz. 47 van zijn „Liturgiek”: er is „eigenlijk slechts één sacrament: de verlossende en verzoenende Tegenwoordigheid Christi in de aardse lichamelijkeheid. Deze wordt door zijn Kerk „gevierd” en de heilige handelingen, waarin zij gevierd wordt, staan alle op grooter of geringer afstand van dit centrale gebeuren, zij hebben alle betrekking op den eenigen grondvorm”.

Dit zou aanleiding kunnen geven tot het opwerpen van een andere vraag, ter beoordeeling van de liturgische beweging, de vraag nl. hoe men de Vleeschwording verstaat. Maar we volstaan met op te merken, dat we instemmen met verschillende critici die hier de vraag stellen of hier niet het „eenmaal” van de Vleeschwording wordt voorbijgezien, en dat wij niet eens meer vreezen, maar duidelijk constateeren

dat men hier niet de Incarnatie verstaat zooals Schrift en Belijdenis erover spreken.

In zijn „Liturgiek” maakt Prof. Van der Leeuw een heel belangrijk uitstapje, als hij een „Excurs over Sacraments-theologie” geeft. Een verhandeling, die uitgewerkt is in het al eerder genoemde boek „Sacraments-theologie”.

Hij begint met te zeggen, dat de sacraments-theologie een stiefkind der Reformatie is geweest. Noch Luther, noch Calvijn is gekomen tot een positieve sacraments-theologie. Wat zij over de sacramenten schreven, was meer polemiek. En sindsdien is de Hervorming meer in de verdediging gebleven. Het stiefkind bleef stiefkind.

Dat is jammer, vindt hij. Ook voor het christelijk denken en het christelijk leven, omdat het sacrament „de kern, het wezen van het christelijk geloof” is.

Hij ziet dit opkomen uit vrees voor de gedachte, dat het „ding” drager van de goddelijke zelfmededeeling kan zijn. Hij brengt met klem naar voren, dat we met behulp van de godsdienstwetenschap uit het leven van de primitieve menschen leeren, dat in het sacrament „een stuk geschapen leven door menselijke viering tot drager van Gods daad” wordt. „De structuur van het sacrament richt zich naar den grondvorm van de Vleeschwording, die het begin is van een nieuwe werkelijkheid”.

Iets is niet alleen sacrament, omdat Christus het heeft ingesteld, of omdat het in de Schrift gesteund wordt. Waarom 't dan ook jammer is, dat „de middel-euwsche overvloed van sacramentalia werd ingekrompen tot het zevental (de bekende zeven sacramenten van de roomsche kerk, G. van R.) om in den Hervormingstijd wederom beperkt te worden tot een tweetal”. Sacrament of sacramentale is iets, „als het op grooter of geringer afstand van dit centrale gebeuren”, de Vleeschwording staat.

„Het is daarom duidelijk, dat het Heilig Avondmaal het centrale sacrament is, omdat het geheel en al drager is van de centrale openbaringshandeling: het ingaan van den Zoon in de aardse vernedering tot den dood”.

Wat het Woord betreft, dat geldt vaak voor het eigenlijke, „omdat het een minder zinnelijken indruk maakt dan de andere scheppingen”. Toch is dit onjuist gedacht, zegt Van der Leeuw. „Het woord, de spraak van den mensch, is precies evenzeer creatuur als brood, wijn of water”. „Het is even zinnelijk, maar 't is ook even zeer geschikt tot den dienst Gods, 't heeft dezelfde mogelijkheden”. Daarom „moeten wij er ons voor hoeden in het woord iets anders te zien dan het menselijke woord, dat goddelijken dienst doet, zooals het brood en de wijn en het water ook. En dat is het woord der Schuldvergeving, het sacramentele woord der Vrijpraak. De verkondiging van Gods Woord, de prediking is of een sacrament of een stichtelijke liefhebberij. Natuurlijk is zij sacrament: het woord des menschen dient ambtelijk het Woord Gods”.

Het is nu wel duidelijk wat Van der Leeuw wil: we

Zooals wij straks al meedeelden, heeft Van der Leeuw zijn gedachten over de verhouding Woord-sacrament nader uitgewerkt in zijn in dit voorjaar verschenen werk „Sacraments-theologie”. Wij geven daaruit nog enkele aanhalingen, om een paar dingen uit het boven uiteengezette zoo mogelijk te verduidelijken.

Allereerst iets over Woord en Sacrament. Daarover zegt hij op pag. 326: „Er kan dus niet van een tegenstelling Woord-sacrament sprake zijn, ja niet eens van een nevenschikking. Er is Woord-sacrament naast Avondmaals-sacrament en Doops-sacrament, en deze alle wel te onderscheiden, maar niet te scheiden. Is echter het woord niet meer dan woord, dan is het precies wat het brood is zonder sacramentele betekenis, namelijk niets. Zonder mysterie vervalt het woord tot catechese of bloot humanisme”.

Vervolgens iets over zijn sacramentsbegrip. Wat zijn sacramenten, volgens hem? Hij geeft tot tweemaal toe een definitie daarvan, en wel op de blz. 249 en 268: „Sacramenten zijn elementaire levenshandelingen, door God herschapen tot dragers van de waarachtige tegenwoordigheid van Christus' verlossingswerk, van zijn ontvanging tot zijn opstanding, en van de toepassing daarvan op het leven der kerk”.

Ook hieruit is duidelijk, dat hij het „sacramentele” van het sacrament (om ons even in den stijl van Van der Leeuw uit te drukken) zoekt hierin, dat het overigens een heel gewone handeling inhoudt, maar die door God wordt gebruikt om iets heel anders, iets „hoogers”, namelijk het heilswerk van den Heere Jezus tegenwoordig te doen zijn.

Immers, over „sacramentele handelingen” zegt hij (p. 133) dit: „Overal in de wereld verricht de mens zekere handelingen, welke hun doel niet uitsluitend in zichzelf hebben en van welke hij zich bewust is, dat hij wel de onmiddellijke auteur is, maar niet de eigenlijke”. En zulke handelingen zijn er nu ook in de sacramenten der Kerk. De eigenlijke Auteur daarvan is God. En God wil daardoor den Verlosser present doen worden, ons Hem nú geven.

Het is precies als bij de Schrift. „Zij is de bron van het christelijk geloof en tevens door dat geloof als bron erkend; zij werd door de kerk in den canon vastgelegd en bepaald, maar tevens is zij het element waaruit de kerk leeft. Zij is dit echter op ééns voorwaarde: dat zij leeft, d.w.z. dat zij gepredikt wordt en als prediking verstaan. De Schrift, welke niet gepredikt wordt, niet gelezen en verklaard in de gemeente, is een stuk oud-christelijke letterkunde, niet meer”. „In de prediking wordt het overgeleverde woord tot Woord Gods”. Dat beteekent dus, dat de „liturgie” het menschenwoord tot Woord van God maakt. Maar bij de sacramenten is er iets dergelijks: door de handeling die met de sacramentsbediening plaats vindt, wordt het verlossingswerk van Christus „tegenwoordig” gemaakt.

Het is nog te vroeg, om onze kritiek in te zetten. We vragen ons hier echter al af, of dit niet de „Geist der Liturgie“ kweekt, waarvoor Noordmans waarschuwd in zijn „Liturgie“ (p. 28). We achten dit wel heel bedenkelijk in roomsche richting te gaan en vrij parallel te loopen aan de transsubstantie-gedachte.

Tenslotte geven wij nog iets door uit zijn laatste boek, over de Vleeschwording als grondvorm voor het geloofsleven (blz. 223 v.). Ook in dit boek dus noemt hij de Incarnatie zoo. Grondvorm van „het nieuwe opstandingsleven. In den eredienst immers belijden wij met elk woord en elke handeling, dat God ons in een nieuwe werkelijkheid heeft gezet, dat wij niet meer leven in de eerste werkelijkheid, die door den val is bedorven, maar in de nieuwe werkelijkheid, die het gevolg is van Gods herscheppende daad. Het sacrament is niet een geïsoleerd stuk van eredienst of geloofsleer, maar het centrum van een nieuw, herschapen sacramenteel leven.

Incarnatie, dat betekent niet slechts Kerstmis, maar ook Pasen. Het betekent het gehele leven onder ons van den Heer, van de Ontvangenis tot de Hemelvaart. En het betekent dit als één geheel, onder één gezichtspunt: God, die mens werd en als mens tot ons kwam. Ook hier dus weer dezelfde gedachten.

Wij noemden al even het boek van Dr A. Faber „Woord en Sacrament“. In dat boek laat de schrijver uitkomen, dat ook hij van gedachte is, dat de verhouding tusschen deze twee hoognoodig eens moet worden herzien.

De geschiedenis van den eredienst laat enkele vergroeiingen zien. En dat is o.m. hiernaar te danken, dat het begrip „woord“ een bepaalde ontwikkeling heeft doorgemaakt.

Hij zegt, dat de hervormers „in hun verlangen naar concretiseering en materialiseering“ geneigd waren om het Woord Gods, dat toch de levende Christus is, te laten samenvallen met de Heilige Schrift. „Niemand kan zeggen, dat de Bijbel hetzelfde is als de Christus. Toch doet men dat geregeld door de verwarrende uitdrukking, dat de Bijbel het Woord Gods is“ (p. 44).

Vandaar dat door de eenzijdige beklemtooning van het woord het sacrament steeds meer met achterdocht werd bejegend. De protestantsche theologie „bezig geen heldere sacraments-theologie. Zoo is de neiging om te vluchten in de theologie des woords nog sterker geworden uit onvermogen tot een positieve waardeering der sacramenten“ (45, 46).

„Zoo is er geen weg naar liturgisch herstel mogelijk buiten de behandeling van de verhouding van woord en sacrament om“ (52).

Wat is dan het Woord? Als Faber deze vraag gaat beantwoorden, wijst hij er op, dat het Woord veel meer omvat dan de mondelinge prediking alleen (79). Dat blijkt ook hieruit, dat Jezus Israël niet heeft kunnen bekeeren door Zijn prediking alleen. Er „was een complement toe noodig“: Jezus moest de kruisgang maken. En „in de levenswerkelijke daad van het gaan naar het kruis werd de prediking voltooid“ (80). Dat complement blijft noodig: we mogen ons nu niet zoo zonder meer aan de prediking overgeven; wij moeten nu ook doen als Hij heeft gedaan, nu Hij ons door Zijn dood heeft gered; en ons kruis op ons nemen (81). Vandaar zijn stelling — we herhalen dat nog eens — dat het Woord veel meer omvat dan de mondelinge prediking alleen. „Wanneer ons in den Bijbel het Woord Gods gebracht wordt, is dat niet alleen een aangelegenheid van woorden, maar dan wordt daar onder verstaan: het leven met God. De profeten en apostelen brengen ons het leven met God, het leven des geloofs“ (79, 80).

„Zoo meen ik, dat de weg is vrijgemaakt naar een beter verstaan van het sacrament“. „Het onmisbare woord der prediking vraagt om een complement. Dit complement zal een gestalte moeten vinden, die aanvaardbaar is voor het geloof. Want gestalte is leven en geloof vraagt om werkelijkheid“ (84).

Om het even kort te herhalen, — want dan zullen wij ook verstaan wat Faber over het sacrament zegt —: het Woord Gods ziet hij dus als het leven met God, leven des geloofs. Daarvoor is de mondelinge prediking alleen niet voldoende. Er moet iets bij, een complement. De prediking zonder meer is niet bij machte om dat leven met God te verwekken.

Dat complement is er in het sacrament! Want: „Het sacrament is de heilige ontmoeting in de grenssituatie van mensch en God“. Het sacrament brengt op de grens tusschen God en mensch. God mogen we immers nooit los zien van Zijn schepsel (87 en 85). „We kunnen alleen iets van God afweten vanuit de realiteit van Zijn ontmoeting met ons“ (86).

God heeft er meer in gelegd dan wij onder woorden kunnen brengen. Het is juist deze onmacht van het woord, die vraagt om een aanvulling. „Dit complement nu wordt in het sacrament gegeven. Het sacrament treedt daar op, waar het voor woorden onuitspreklijke in een duidelijke gestalte, daad of handeling aanschouwelijk tot ons komt. Het sacrament is in dezen zin realistisch, tastbaar“ (89).

De conclusie uit een en ander is nu duidelijk, meenen wij:

1. Het Woord Gods mogen we niet zonder meer gelijkstellen aan den Bijbel, en ook niet aan de prediking. Dat Woord gaat niet restloos daarin op.

2. De prediking is dus niet bij machte om het heele

Woord Gods door te geven, om nl. het leven met God, het leven des geloofs, de ontmoeting met God te bewerken.

3. Daarvoor is noodig het complement dat wij vinden in het sacrament.

De deurwaarder aan huis

God heeft ons geboden..... te betuigen..... Dezen geven getuigenis al de profeten..... Hand. 10: 42, 43.

Wat heeft het Simon Petrus een moeite gekost tot de heidenen te gaan met het evangelie van den Middelaar, die „uit de Joden“ was. God moest hem den plicht en het recht daartoe expres beteeuwen in een visioen (Hand. 10: 1—23).

Maar eindelijk is hij gegaan tot Cornelius, — een heiden, maar blijkbaar moest hij naar dat adres. En daar begint hij dan te preeken. Te preeken van Jezus, den Messias, dat een IEDER — het woord is er uit —, een ieder, die in Hem gelooft, vergeving van zonden verkrijgt. Ieder, — ongeacht ras, bloed, bodem, leeftijd, sexe, verleden.

Tevoren heeft Petrus den Christus als Bedienaar van het evangelie aangewezen (vgl. Heb. 1: 1—4), zie vs 36 (ook met variant); maar thans laat Petrus zijn Meester ook als inhouder en Ratificator van het evangelie aan de hoorders voor oogen staan: borg en priester is Hij, en — Hij beschikt (vgl. Mt. 28: 19) over de wereldmacht, vs 43, 36. Als Profeet heeft deze Christus zich bewust in den tijd van zijn „omwandeling“ in Palestina gedragen, nadat Johannes de Dooper was opgetreden als de laatste der profeten. — Als den laatste hebben hem althans de apostelen leeren zien, zoodra zij Jezus Christus als vervulling der profeten zagen, vs 36, en bovendien begrepen, dat Diens actieradius niet meer zoo smal was als Israëls „bezet gebied“, doch zoo breed als de wereld, vs 43. Hij had ook officiële „getuigen“ meegenomen op zijn wandelingen, gelijk ook andere profeten zulks deden, b.v. Jesaja, 8: 2, of Jeremia, 32: 10, 25, 44; en die „getuigen“ waren bij Hem de apostelen geweest, van wie er één aan 't woord is, hier, vs 39. Dezelfde getuigen waren nu op het appél, en hij de hand om de identiteit van den gedooden en toch weer levenden profeet te bezweren, en de eenheid van zijn heilswerk vóór en ná Golgotha ook, vs 41. En, waar ditmaal in Cornelius' huis de roeping-door-het-evangelie voor het eerst, met een extra gesigneerde vergunning-van-boven, tot de heidenen komt, daar wordt deze Profeet der wereld niet op een presenteerblaadje „aangeboden“. O neen, om te kunnen „aanbieden“ bij heidenen had Simon Petrus van het Raadhuis hierboven, van het Generale Hoofdkwartier, een extra „Permit“ noodig gehad. Om te GAAN, om bij „zulk volk“ binnen te gaan. Maar nu hij er eenmaal is, met Permit, ja, met

Voor onze emigranten I

Nog steeds houdt ons de vraag bezig, hoe we moeten adviseeren aan degenen, die van het vaderland afscheid nemen, en verhuizen naar Canada, of de Vereenigde Staten van Noord Amerika. Wij voor ons hebben op dit punt al lang een gevestigde meening, die we ook hebben kenbaar gemaakt; daar is nog geen enkele wijziging in gekomen. Maar anderen bleken daar nog niet zoo dadelijk mee klaar te zijn. Hun zweefde de mogelijkheid voor oogen van aansluiting bij de Chr. Ref. Church. Of anders die van de insteuring van geheel zelfstandige gemeenten, voorloopig los van elk verband, en zich alleen baseerende op het feit, dat de leden destijds hadden behoord tot een der plaatselijke kerken in Nederland, aangesloten bij ons kerkverband. Tegenover de in Canada etc. reeds bestaande instituten dus.

Zie ik het wel, dan zijn zij, die aanvankelijk neigden tot een advies ten gunste van aansluiting bij de Chr. Ref. Church, langzamerhand op die gedachte teruggekomen. Geen wonder ook. Het is bekend geworden, dat deze groep wel graag onze menschen „opslokt“; — als het dan ook maar echt „opslokt“ is. Houden ze zich stil, en herinneren ze de Chr. Ref. Church niet aan het feit, dat degenen, die in Nederland in '44 eruit geworpen zijn, dezelfde zijn, wier belijdenis hen sierde, die destijds de Chr. Ref. Church hebben gesticht, zwijgen ze dus over de dwaze bindingen, die de heeren Ridderbos-Grosheide te onzaliger ure in onverstand via een gauw belezene synode hebben gebruikt om de kerken uiteen te jagen, dan zijn ze welkom; een kerk van zwijgers schijnt daar zoo ongeveer het ideaal. Maar inmiddels is al gebleken, dat er ginds gekomen zijn, die wel spraken over hun in Nederland weer uit het stof opgehaalde belijdenis; en die zich realiseerden, dat men een doopvraag eerlijk beantwoorden moet, en dan bedenken, dat de Chr. Ref. Church afgevaardigden had gezonden naar een z.g. oecumenische synode van Grand Rapids, die met huid en haar de vervangingsformule van 1946 had „geslikt“; en die dus binnen de Chr. Ref. Church opkwamen voor recht en

4. De eredienst mag dan ook niet opgaan in de prediking. Het sacrament moet door ons dankbaar worden ontvangen. Dat beteekent herstel van den eredienst door eerherstel aan het sacrament (143). Zwijndrecht. G. VAN RONGEN.

UIT DE SCHRIFT

Dagorder (vs 42), nu valt er niets te soebatten, doch alleen te bevelen. Geen „permissie“ krijgen die heidenen, om er-eens-over-na-te-denken, en dan later te beslissen, — o neen: het Woord komt met geweld, en de Profeet-Borg wordt met rechtsklem „aangeboden“; het grieksche woord (diamarturomai) uit vs 42 beteekent: verkondigen met een ernstige waarschuwing, of: verzekeren met officiële nadering: de boodschap der „marturia“, der getuigenis, vs 43, van alle profeten, komt heden in „dia-marturia“: ze krijgen, om zoo te zeggen, een bode, een agent van het Hemelsche Stadhuys op bezoek; zij hebben zelf hem gehaald, maar dat zette geen zoden aan den dijk. Neen, — de hemel heeft hem gestuurd, vs 42, en de hemel gaf zijn agent opdracht, de marturia van alle profeten te brengen, heden, in „dia-marturia“, in versterkten graad; de agent-van-Boven komt hun de boodschap „beteeuwen“, zoo iets als een deurwaarder doet.

De hoofdzak is hiermee gezegd, de lijnen zijn getrokken, de finale perfect. Want, — als Petrus met „het evangelie Gods“ in de hand voor het eerst in een heidensch gebied verschijnt als Bode-van-het-Stadhuys-van-Boven-Jeruzalem (Gal. 3: 26, Filipp. 3: 20), dan toont hij daar de handteekeningen van alle profeten onder den tekst, waarvan hij plechtig proclamatie doet. De tekst was zó oud, dat stuk voor stuk de profeten hun naam eronder konden zetten; en toen de laatste oud-testamentische profeet, de Dooper, had gesproken: kijk, die Jozua van Nazareth daar, die is het nu, in wien de belofte in vervulling gaat, toen waren door den aangewezen Jozua de getuigen erbij gehaald, de apostelen, om de „marturia“ aangaande wat komen moest te brengen in „dia-marturia“, dewijl inmiddels hetgeen komen moest gekomen was. Het aanbod van den Middelaar was hiermee in perfecte en universele oblatie gekomen; Hijzelf praesenteert zich boven, zijn getuigen praesenteeren Hem beneden. Trouwens, als men in profetenkringen getuigen erbij haalt, dan is God Jahwe tenslotte bij al zulken handel bedoeld als Eerste en Laatste Getuige (Jer. 42: 5; Mal. 3: 5; Jer. 29: 23; 1 Sam. 12: 5 v.).

Dia-marturia, de boodschap kwam per deurwaarder. Vergeten we het niet. De deurwaarder komt niet viermaal per jaar, doch elken Zondag belt hij aan. De deur dicht houden helpt niet. De Overheid heeft nog wel andere middelen om in te komen.

K. S.

KERKELIJK LEVEN

waarheid; en die toen deswege van het avondmaal afgehouden, ja zelfs in een ambtelijke dienst geschorst zijn. Het mechanisme der domheid, dat in 1944 in Nederland de kerken uiteen gejaagd heeft, werkte dus ook ginds; het kwam in zijn verwoestende kracht voor den dag; en de menschen gingen begrijpen, dat het alternatief was, voor wat deze kerk betreft: of zwijgen, en zich laten steriliseren, of, als men dan wilde profeteeren en getuigen, weer worden vervolgd. De papieren van de Chr. Ref. Church zijn in Nederland bij wie nadenken, in waarde gedaald. Dat te constateeren heeft natuurlijk niets te maken met ressentiment, of zoo iets; zulke nonsens mag worden gesuggereerd door ds E. v. Halsema, en gretig worden overgenomen door dr den Hartogh; ze maakt alleen indruk op wie niet bedenkt, dat ds v. Halsema nimmer heeft geantwoord op zakelijke argumenten, net zoo min als dr den Hartogh dit ooit gedaan heeft.

En dan: afzonderlijke insteuring op basis van het feit van het vroegere lidmaatschap van een nederlandsche „vrijgemaakte“ kerk? We gelooven, dat ook daarvan niets kan komen. Primo, omdat een feit uit het verleden nimmer basis is voor kerkformatie. Secundo: omdat, waar dit de belijdenis moet zijn, meteen het kerkverband moet optreden, wil men althans voor zijn kinderen en kleinkinderen naar vermogen de gevaren helpen bezweren, die het leven in Canada of Noord-Amerika oplevert voor de belijders van den Christus. Men moet maar eens hebben gezien, hoeveel er ondergegaan zijn „in de geslachten“. Tertio: omdat zulke plannetjes van „eigen“ insteuring in verreweg de meeste gevallen stuiten op het feit van het eenzaam wonen, op uren afstands van een ander, die ook eenzelfde geloof deelachtig is. Quarto: omdat insteuring van een gemeente, die verband zou willen onderhouden met andere gelijkgezinde gemeenten, alleen zin heeft, indien er vele van die zich kunnen vormen, wat, zie boven, uitgesloten te achten is. Quinto: omdat het niet goed is, bij de komst in een bepaald land de historie, die daar